

Historische rijkdom met allure hersteld

Paviljoen Welgelegen in Haarlem, gebouwd tussen 1786 en 1789 voor de Amsterdamse bankier Henry Hope die er zijn schilderijenverzameling onderbracht, werd in 1808 woonpaleis van koning Lodewijk Napoleon. Later woonde Wilhelmina van Pruisen er, de moeder van koning Willem I en sinds 1930 functioneert het paviljoen als provinciehuis van Noord-Holland. Onlangs werd Paviljoen Welgelegen ingrijpend gerestaureerd, met groot respect voor de rijke geschiedenis.

Peter van Kester

Met het laat-achttiende-eeuwse Paviljoen Welgelegen is iets merkwaardigs aan de hand. De monumentale hoofd vleugel heeft een voor Nederland ongebruikelijke allure en lijkt een statige entree te bevatten. Hij suggereert een symmetrische plattegrond, maar niets is minder waar: de hoofdingang ligt verstopt aan de achterkant van het gebouw dat bovendien niet symmetrisch is. Het heeft een L-vormige plattegrond, waarvan de lange poot monumentale zalen bevat terwijl de korte poot rijke, maar lagere appartementen herbergt. Achter een uniforme façade rijgt Paviljoen Welgelegen een bonte verzameling kamers en zalen aan die onverwacht variëren qua maat en verhouding. Na de vele verschillende gebruikers en de nodige restauraties was er van deze oorspronkelijke variatie weinig over. Verlaan & Bouwstra Architecten uit Vianen kreeg in 2005 de opdracht het monument te verbouwen en voerde dit project, dat ook het exterieur en de tuin omvatte, uit i.s.m. SATIJNplus architecten. Bart Bekooij, ontwerper bij Verlaan & Bouwstra roemt de rijkdom van Paviljoen Welgelegen, maar trof een 'verrommeld' gebouw aan: "Overal waren kantoortjes toegevoegd. De zolder was dichtgebouwd, evenals een deel van de historische keuken en alles zat onder dikke lagen beige verf. We waren niet alleen verantwoor-

De zuidgevel, met links en rechts van het middendeel gereconstrueerde dakopbouwen. (Foto Hans van den Bogaard)

delijk voor de bouwkundige restauratie. We wilden ook de sporen van achteloos onderhoud verwijderen om de oorspronkelijke variëteit terug te krijgen." Verlaan & Bouwstra Architecten is gespecialiseerd in restauratie en nieuwbouw in oude stadskernen. Het restaureerde onder meer het Rijksarchief Zeeland, het Anne Frank-huis en de Waalse Kerk in Amsterdam, diverse hofjes in Haarlem, scholen en patriciërshuizen. Men streeft steeds naar harmonie tussen oud en nieuw en probeert de veranderingen die historische architectuur in de loop der jaren onvermijdelijk ondergaat, te integreren.

Paviljoen Welgelegen huisvest de Gedeputeerde Staten met secretariaat en de vergadering van de Provinciale Staten. Dit politieke bedrijf vereist vele commissie-, vergader- en secretariaatskamers. Ook bevat het complex in de oostvleugel stijlkamers die verhalen over de historische bewoners. In het gebouw vinden politieke ontvangsten plaats, wisseltonstellingen en muziek evenementen. Verlaan & Bouwstra Architecten besloot de bestuursvleugel te vergroten door de zolder te ontsluiten en opnieuw in te richten. Bart Bekooij: "Er moest een nieuwe routing komen om de verschillende gebruikers-

De nieuwe wenteltrap, geplaatst in de ruimte waar rond 1800 een diensttrap was. (Foto Hans van den Bogaard)

en bezoekersstromen te scheiden. Om het hoofdtrapportaal niet te belasten ontwierpen we een nieuwe trap en lift die bezoekers rechtstreeks naar de Statenzaal op de eerste verdieping brengen, zonder de beveiligde bestuursvleugel te doorkruisen." Ze werden aangebracht in de oksel van het gebouw, dat wil zeggen in de knik van de L-vorm. De monumentale, nieuwe wenteltrap is van 18 mm dik staalplaat, gelast volgens technieken uit de scheepsbouw en heeft een balustrade van imposant gebogen glas. Hij is zwaar, maar niet opdringerig. Hij rust op een marmeren sokkel en mondt uit in een glazen koepel in het dak, waarin Bert Grotjohann een

De muziekzaal, in gebruik als vergaderzaal van de Gedeputeerde Staten; de kroonluchter is van Bert van Loo. (Foto Hans van den Bogaard)

kleurrijk kunstwerk aanbracht. Om een grotere lift te kunnen plaatsen sloopte men de kantoortjes die ooit in de lichtkoker waren 'gerommeld'.

Een bijzondere ingreep was de reconstructie van de houten lichtkappen die Henry Hope had laten bouwen om zijn kunstgalerijen aan te lichten. In 1869 werden zij vervangen door modernere bovenlichtconstructies die het silhouet van het gebouw bedierven. Toen Welgelegen in 1930 provinciehuis werd, waren zij dermate bouwvallig dat men ze wilde terugrestaureren, maar de economische crisis gooide roet in het eten. De recent aangebrachte lanternen hebben weer de oude vorm, hoewel met stalen kern. Zo kregen de galerijen hun originele, hoge plafonds terug – nu met ingebouwde verlichting – en harmoniëren zij weer met de centrale Statenzaal. De allure van dit ruimtelijk effect wordt naar mijn smaak nogal teniet gedaan door de vijf kroonluchters van kunstenaar Michel van Overbeek. De vergulde, kronkelende armen van deze 'droomluchters' symboliseren de grillige communicatie tussen de politiek en de burgers. Er bungelen figuurtjes aan die verwijzen naar kleurrijke persoonlijkheden uit de Noordhollandse burgerij. De bij Tetterode geblazen glasdecoraties bevatten lichtbronnen. In deze publieksruimten staan naast antieke bankjes eigentijdse Vitra stapelstoelen en Wilkhahn meubels. De toegang vanuit de nieuwe wenteltrap gaf de architect de kans de oorspronkelijke symmetrie van een van deze zalen te herstellen.

De restauratie van de zalen en kamers vereiste uitgebreid archiefonderzoek. De historische kleuren van de overwegend risicoloo-beige geschilderde interieurs en de rijke collectie antiek meubilair moesten worden gereconstrueerd, evenals de stoffering en de oude behangels. Verlaan & Bouwstra Architecten zette een aantal archiefonderzoekers in gang die onder meer inrichtingslijsten uit de >>

De schilderijzaal, één van de twee zalen links en rechts van de Statenzaal. Het gelijkmatige licht komt van de gereconstrueerde dakopbouwen. (Foto Facility Ling)

Werkvertrek op de voormalige rommelzolder, met maatwerk bureaus en papieren wandbespanning aan de hand van gevonden historisch papierbehang. (Foto Verlaan & Bouwstra).

tijd van Lodewijk Napoleon en Wilhelmina van Pruisen tevoorschijn brachten. Dit kleur- en meubelonderzoek leidde tot verder speurwerk in de archieven van de RGD en de Provincie Noord-Holland. Hieruit bleek bijvoorbeeld dat vertrekken op de begane grond onder hun huidige verlaag nog hun oorspronkelijke gele grondering met een transparante lijnolie-afwerking hadden. Dergelijke ontdekkingen gebruikte men voor de vaststelling van de overige kleuren. "Om al deze onderzoeken te stroomlijnen organiseerden wij 'klankbord-ontmoetingen', vertelt Bart Bekooy, 'waarin de diverse experts rapporteerden en beslissingen namen. Monumentenzorg was hierbij aanwezig evenals de conservator van de Provincie Noord-Holland, Gerrit Bosch. Je kunt hem 'het geweten van het gebouw' noemen want als geen ander heeft hij overzicht op de volle rijkdom ervan. In nauw overleg met de gebruikers van het gebouw zorgde hij voor de afstemming van de kunst en het meubilair, oud en nieuw combinerend tot een functioneel, comfortabel interieur."

Voor diverse ruimten ontwierp Verlaan & Bouwstra Architecten nieuw meubilair. De notenhouten vergadertafels en balie in de Statenzaal hebben een rijke uitstraling en zijn terughoudend van vorm. Ook de met groen leer beklede, aangepaste zetels van Fritz Hansen voegen zich fraai in de historische zaal. Voor een commissiekamer ontwierp het bureau een driehoekige vergadertafel die eveneens mooi integreert. Een hoogtepunt vormt de voormalige, blauwe muziekzaal. Hoewel het verduursdoornede-onderzoek van de oorspronkelijke betimmering uitwees dat de kleuren ooit gedifferentieerder waren, zijn de meubels, stoffering, wanddecoraties tot en met de kroonluchter op elkaar afgestemd in blauw-witte tinten. Het glas van de speciaal door Bert van Loo ontworpen,

meesterlijke kroonluchter is gemaakt in Tsjehië en bevat vleugels en engeltjes die humoristisch refereren aan de bestaande wanddecoraties. Ook in deze zaal zijn de historische kleurenonderzoeken plaatselijk zichtbaar gelaten.

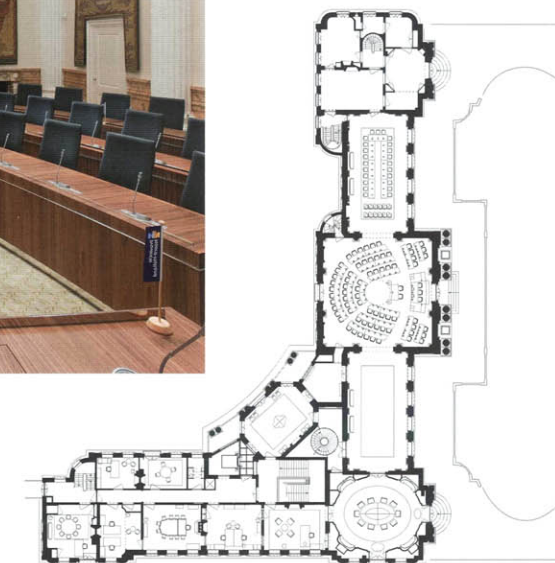
De veranderingen die rijksarchitect Bremer in 1930 aanbracht bij de transformatie tot provinciehuis zijn in hun volle rijkdom hersteld. Twee anti-chambres naar de Statenzaal bevatten een kleurig glas-in-lood ramen, oude banken uit de vroegere Statenzaal, goudleer-behang en een monumentale, op zolder teruggevonden lamp van

Eén van de twee grotere commissiekamers. (Foto Verlaan & Bouwstra).

De Statenzaal, met wandkleden uit 1930 en lichter van Michel van Overbeek. (Foto Etienne van Sloun / Facility Linq).

- Legenda**
- Opdrachtgever: Provincie Noord-Holland
 - Architect: Architectenbureau Verlaan & Bouwstra, Vianen; SATIInplus Architecten, Borne
 - Projectarchitect: Cor Bouwstra
 - Projectleider provincie: Herman Kassens
 - Conservator provincie: Gerrit Bosch
 - Meubilair: via Facility Linq, Muiden o.a.: Fritz Hansen, Vitra, Wilkhahn, Santa & Cole
 - Aannemer: Koninklijke Woudenberg, Ameide
 - Meubelbouw: Hoogendoorn, Werkendam
 - Stofferingen: Ruys, Zeist
 - Stoffen: Brugman, Landsmeer
 - Luchters in de grote zalen: Michel van Overbeek
 - Lichter muziekzaal: Bert van Loo
 - Bouwhistorisch onderzoek: De Fabryck, Utrecht
 - Onderzoek afwerkingen: Elsbeth Geldhof
 - Coördinatie meubelrestauraties: Hans Piens
 - Tuinontwerp: Michael van Gessel, Amsterdam
 - Directievoering: Royal Haskoning, Hoofddorp
 - Bruto oppervlakte: 3550 m²
 - Totale kosten: 16 miljoen euro (restauratie interieur en exterieur, inclusief kosten ontwerp en advies)

Jan Eisenloeff die door metaalrestaurator Andries de Groot magnifiek werd gereconstrueerd. Het is een voorbeeld hoe Verlaan & Bouwstra Architecten de sporen van het verleden respect- en smaakvol restaureerden.

De Napoleonskamer was vroeger bibliotheek, maar is nu als slaapkamer van Lodewijk Napoleon ingericht. Het bed is origineel, de bekleding is laat-19e-eeuws toen Victor de Stuers het opnieuw liet bekleden. De schoorsteenmantel wordt wellicht vervangen door een originele Piranesi schouw. In de twee aangrenzende kamers staat steeds één exemplaar van historische meubelsets uit Welgelegen geëxposeerd. Bijzonder is de reconstructie van de sits-wandbespanning, bedrukt met folkloristische motieven. De elegante, neo-classicistische stoffering van het hele gebouw is van hoog niveau, evenals de gereconstrueerde 18e eeuwse papierbehangsels, waarvan restanten op zolder werden teruggevonden. De Willemijntjes kamer, waar Wilhelmina van Pruisen woonde en is gestorven, is eveneens opnieuw ingericht. Het fraaie Chinese tapijt komt, net als vele andere vloerkleden, uit de inventaris van landgoed Beeckestein. In de historische keuken op de begane grond keerden de oude oven en het fornuis terug. Deze verdieping combineert vergader- en ontvangstkamers en tentoonstellingsruimten voor de provinciale kunstcollectie. De stijkkamers worden voor het publiek toegankelijk en in de toekomst komt er ook een permanente educatieve presentatie over de geschiedenis van Welgelegen.

De verfijnde, historisch-verantwoorde herinrichting maakt Paviljoen Welgelegen behalve tot één van de interessantste monumenten van ons land, ook tot één van de fraaiste Nederlandse provinciehuizen. **T**